

# Traženje kontinenta

neda miranda blažević

Dogodilo se da je Šandor P., baš na dan svog diplomskog ispita iz svjetske književnosti, dobio visoku temperaturu. Međutim, ispit, poznat po stanovitoj neprobojnosti i opsežnosti, činio se svakom diplomcu u prvom izlasku pred peteročlanu profesorsku komisiju tek kao pokušaj, prva i vjerojatno ne posljednja provjera onog nesigurnog u znanju nepregledne svjetske književnosti. Zato je Šandor, sav grozničav i toplohladan, odlučio izaći na ispit. Doduše, bio je od onih koji se često poigravaju svojim /ne/znanjem, ne zato da bi izazivali, već olakšali one puste predjele povijesti, teorija i uskrnuća riječi u već napuštenoj podjeli na lijepe i ine književnosti.

Šandor bijaše i od onih studenata koje profesor u svakom slučaju *osjeća*, bilo afirmativno, bilo negativno. Na predavanju ponekad nije mogao odoliti da nešto ne ubaci, ne zapita, ne zamota u profesorove epske doline. Vjerovao je da je to neka vrsta *sudjelovanja*. No, takvo sudjelovanje izazivalo je kod polovine predavača sumnju, čak i iritaciju, kod druge pak polovine simpatije, zainteresovanost i mogućnost da u svojim izlagačkim dolinama pokažu i pokoje duhovito brdo, i naravno, superiornost.

U sedam je Šandor bio spreman, koliko se to može biti kad se u utrobi zgrušava mutna nervoza, a glava zuji miriranom temperaturom pitanja i preliminarne odgovora. Bio je doista više odlučan no spreman. Kao što se i pristojno u ovakvim situacijama, kiša je pojačala Šandorovu nelagodu, prigušenu tremu, prkos i želju da se umota u tanak san koji bi sve to prebodio letećim bojama i probudio ga na nekom toplom i tihom mjestu. Bio je, osim toga, kivan što je dopustio da ga nadjačaju svi ti osjećaji i tako, dvostruko opterećen, mjerio je svoju sobu kao da je rješenje tu negdje, između redova knjiga, plakata i gramofonskih ploča. Sve te stvari činile su mu se odjednom nemoćne i prignječene njegovom neotpornošću na događaje koji iznenada iskoče iz kutije zdravlja i raspoloženja. Dohvatio je De Poitiersa... »Znam što su riječi, kakav kvas, i klevete sve one zle...« i ne pročitavši nijednu kiticu, odmah je zaklopio. Nije se u ovakvim razglobljenim stanjima htio poigravati knjigama. Poglavitno ne pjesmama. Pjesme je čitao u svojim najboljim, najčišćim stanjima. Nije njima htio liječiti ili nadoknadivati nešto. Pjesme su kao voda, kao kuće, kao vrtovi: u njih se jednostavno ulazi i biva

u njima bez napora i bez suvišnih raspolavljanja.

Šandor je izašao iz kuće s nevelikim svežnjem zabilježaka bez kojih se nije moglo pristupiti ispitu. Pošao je pješice, ne bi li se malo skoncentrirao i saznao zašto ga se taj ispit i ta vrućica toliko tiču. Mokrina mu se naslanjala na prepečacene obraze. Bijaše to sitna fizička uroda koja mu na tren pomogne da bude onaj stari, drski promatrač. Učini mu se da ovog jutra sreće samo visoke, tankoglave ljude, s jednim okom vidno manjim. Počne ih brojiti, ali odustane, sjećajući se kako ga je, kad se čutio posve sam, listi osjećaj prognoze u djetinjstvu: jedno bi jutro sretao isključivo trudnice, drugo jutro šepave, treće rastavljene, itd. Visoki, tankoglavi i s jednim okom vidno manjim, napustili su ga kad je iz džepa izvukao staru tramvaj-kartu i na poledini pročitao skicu za neku svoju pjesmu. To mu dodaje još jedan stupanj u poboljšanju raspoloženja. Nekoliko je puta pročitao kratke, skoro morzeovske poruke, a onda mu u pomoć pritekoše nove misli, dobre i jasne. Iz omota sa zabilježkama izvuče jedan papir i na poledini zapiše sliku svog razriješenja. Zapisivanje pjesme na leđa zlatnog vijeka španjolske književnosti, jer upravo to bijaše izvađen list, nije bila Šandorova zločesta igra s velikima. Naprotiv, u žurbi nije ni vidio gdje je dovršio pjesmu. Često su ga struje pjevanja spopadale na ulicama (i drugim golfskim mjestima), i on ih je tu i zaustavljao, mirno i naivno kao netko tko ne zna da li je doista pjesnik ili šlager-majstor koji se pisanjem polako oprašta od boljih vremena. Doduše, imao je jednu objavljenu zbirku pjesama, no ona je prošla kroz ljude i izloge kao trkač koji je na cilj stigao dvadeset i treći, dakle potpuno nezapaženo. Da li je knjiga uistinu bila tako neprepoznatljiva i slabokrvna, ne može se reći, jer o njoj i o desetini drugih, sličnih, vrlo kritičari nisu ni pisnuli. Međutim, jedan prijatelj, koji je radio kao asistent na fakultetu, rekao mu je kako je drugi asistent, prijatelj tog prvog, govorio o knjizi kao o zbrkanoj i *pod utjecajem* stvari. Čijim utjecajem i zašto zbrkanoj, nije rekao. Šandora je ovo mišljenje više rastužilo no razbjesnulo, pogotovo što mu je taj asistent ove godine predavao kolegij iz suvremene engleske i američke poezije. No, valjda posve nesvjesno, ugrožen asistentovim neformalnim mišljenjem o svojoj poeziji, nekoliko je puta na predavanju izletio s drskim primjedbama i neslaganjima s asistentovim mišljenjem, tako da je svaka veza među njima bila prekinuta. Štoviše, neprijateljstvo su produbljivali i neizrečenim mislima koje su i jedan i drugi dobro maskirali u javno šutnji.

Kad je Šandor ušao u predvorje fakulteta, kaput mu bijaše skoro mokr. Svukao ga je i ostavio u garderobi. Lica u promaku učiniše mu se kao potopljena, glasovi nerazumljivi i zalijepljeni za zidove. Hodao je najprije gore-dolje, isplivavajući iz političke zbrkanosti u džep u kojem su zlatna leđa španjolske književnosti podupirala njegovo jutrošnje svijetlo mjesto. Pa ipak je bio usplahiren i zaražen općim žagorom i nervozom koja se ljujljala po cijelom fakultetu. Diplomci su junili gore-dolje, vadili bilješke i nervirali se što profesori još nisu stigli. Ista priča kao i lani, kad je Šandor polagao diplomski iz engleskog.

U petnaest do osam uspeo se na prvi kat, gdje je nova gomila zaštekalih diplomaca i nediplomaca uzrujana i uzaludno provjeravala čitave kontinente znanja i neznanja. Listali su knjige i papire, lepećući kao perad posuta praškom protiv sljepila. U vrućem zupčaniku svoje groznice, Šandor je cvokotao i tresao se, misleći kako ga sve ovo skupa može stajati upale pluća.

Točno u osam izašao je iz sobe D 402 predsjednik profesorske komisije i pozvao neku djevojku da pristupi ispitu kao prvi kandidat. Djevojka je odglumila zaprepaštenje, na brzinu se rukovala sa svima i prevrćući očima, grudi natpranih bilješkama, ušla u sobu. Polovina gomile navalila je za njom, jer je slušanje bilo dozvoljeno ukoliko se ispitanik slagao. Međutim, teatralnost gomile i prve kandidatkinje bijaše brzo izbrisana, jer su jadnicu još na vratima dočekali s flash-pitanjima iz versifikacije. Ta versifikacija bila je propusnica za dalje ispitivanje. Ispostavilo se da u prvih pola sata ni jedan od šest prozvanih nije ponio tu propusnicu. Šandor se malo zamislilo, gledajući kako se maske mijenjaju u svega nekoliko sekundi. Nije bio načisto s versifikacijom, a još manje s idejom da li da odustane ili ne. Pekle su ga oči, usta mu bijahu isušena kao da je dugo, dugo sisao golí kamen krečnjak. Vrtio se u grlu nekog vrućeg monsuna, kad je začuo svoje ime i prezime u zavrtloženu zraku. Očuti kako su mu noge, za razliku od glave, mrzle, ubetonirane u hladan pod, u sasvim zaledene misli. Pošao je za profesorom, a gomila za njim. Okrenuo se, rekao kako mrzi da ga itko gleda dok je kod zubara. Gomila se zasmijala, neki mudrujaši su se nadovezali, ali Šandor ništa nije čuo. Zatvorio je za sobom vrata. Mitalrajec s versifikacijom dočekao ga je na gotovs. Šandor nije mogao pročitati je li sretan kad ruši ili kad promašuje. Metonimija, hiperbola, metateza i ostale zamjene za ovo i ono nekako ga nagradiše memorijom. Zgrane se na pomisao da dijelovi ovih pitanja pripadaju odgovonima u posvemašnjem svjetskom štivu, romanima, pričama, pjesmama, dramama... čak i njegovim pjesmama. On je ovdje upravo zato da to ponovo potvrdi, da se pokloni i eventualno kaže neku svoju riječ, neku blistavu misao koja će uzveličati ionako nedoglednu građevinu svjetske književnosti. Iznenada se zapita zašto to čini, zašto je svjetskoj književnosti potrebna njegova provjera i slaba upućenost u njene najsjajnije dijelove. Jer to što je znao što misli ovaj teoretičar o ovom, a onaj o onom, što je neko razdoblje predstavljalo za svoje vrijeme što za buduće, bila je tek *pukost*, nešto u svakom slučaju posve neupotrebljivo, osim ako nije računano na vlastitu predaju. A na nju nije računao. Znao je da negdje griješi, da odgovor mora postojati, ali sad ga se to malo ticalo. Bio



je posve poražen i zatečen, kao uljez što se s grupom isto tako neupućenih uvalio u prepričavanje događaja koji se nijednim jezikom, osim vlastita, nisu mogli ponoviti, a kamoli objasniti. Morao je postojati neki drugi jezik, neki prijevod koji nije teoretizirao i pokušavao saznati što to sve *doista* znači. Kako se taj jezik ponašao, Šandor nije znao, ali je vjerovao da postoji.

Profesor teatrologije se smiješio, kao da mu želi pomoći. Sjedio je na repu četveročlane komisije, obzidane dvjema prsatim katedrama, što su kao teški sarkofazi pušale oko sebe sitne zle tajne. Šandor se pokušava otresti te djetinje osjetljivosti, osjećaja krivca i porote. Konačno ga pozvaše da sjedne. Spustio se na stolicu ispred sarkofaga: nije znao da li oplakuje, slavi ili će biti žrtvovan. Profesor teatrologije svejednako se smiješio, propuštajući kroz dugmaste zube tanke sibilante, kao zrnca pijeska. Šandor pomisli da, ako tako nastavi, za kratko vrijeme će biti zasut, ako ne i posve zakopan u pijesak. Nije želio tako misliti, ali bio je prepadnut i mišta smireno nije mu padalo na pamet. Dvojica profesora u sredini prekopavala su po papirusima, jedva obračujući pažnju na Šandora. Predsjednik komisije nešto im je stojeći nastojao šapnuti, ali ovi su ga jedva slušali. Napokon je predsjednik komisije rekao — no brzo ću ja, i izašao. Izvana je dolepršala traka šušćavih glasova i zavila se Šandoru oko čela, budući mu uši i kapke. Konačno, na početku prvog stola sjedio je asistent engleske i američke suvremene poezije, energičan, spreman, s rukama kao sa snažnim jeguljama ukriženim na stolu ispred sebe. Šandor ga je jedva pogledao. Znao je da bi ga asistentova okrugla, kratko podiššana glava, slabo ublažena elipsastim okvirima naočala pribila jednim udarcem na zid.

— Struktura grčke tragedije, rekao je netko, i Šandor se jedva dozvao. Pitanje je bilo upućeno njemu, baš njemu, a on nije imao ni najmanje volje da na nj odgovori. Zašto bi odgovorio? Ta on o strukturi grčke tragedije zna tako malo, još i manje kad ga netko pita zato da bi zadovoljio odgovor. Napadoše ga ponovo misli o uzaludnosti ovakva učesća u svjetskoj književnosti. Profesor teatrologije, koji je bio u sibilantskom pjesku već do koljena, najljubavnije ga zamoli da se skoncentrira. Šandora gane njegova brigada. Napokon, s tim profesorom on se odlično slagao na trećoj godini. Ponekad, kad bi se sreli u gradu, odlazili su na kavu i pričali o kazalištu i filmu. Šandor se tada još nadao da je i kazalište jedan od njegovih izlaza za nuždu, ali je

vremenom, na sreću, ozdravio od tog mišljenja. I sada, na tren poduprt tim razgovorima i profesorovim razblaženim čelom koje je končaste bore punilo prvom panikom, pokušao je pronaći malo reda u standardnom načinu pitanja i odgovora, strukturi grčke tragedije, kad maloprijašnja malodušnost pobjednički zabode mač u namjeru. Šandor se opusti. Posvevažna sumnja prebriše posljednji konac između njega i diplomskog ispita. Osjetio je kako olakšano tone, kao Poeov starac na bačvi u vodenom vrtlogu Moskostrema. »Može izgledati kao hvalisanje, ali ovo što vam kažem sušta je istina — počeo sam razmišljati kako je to veličanstveno umrijeti na ovakav način i kako je bilo glupo što sam se obazirao na tako ništavnu stvar kao što je moj vlastiti život, naočigled ovako čudesnog otkrića božje sile i moći. Vjerujem da sam porcvonio od stida kad mi je ta misao sijevnula kroz glavu. Ubrzo me je obuzela silna radoznalost da vidim sam vrtlog. Prosto sam osjećao želju da ispitam njegovu dubinu, čak i po cijenu žrtve koju ću prinijeti; i najviše sam želio što svojim starim drugovima neću moći pričati o tajnama koje ću sagledati...« Šandor pomisli još jedanput kako će žaliti što svojim starim drugovima neće moći pričati o tajnama koje je sagledao i koje, ako se kojim slučajem spasi, uistinu neće moći ponoviti, jer one sijevnu kao još neviđena kap u svemiru i odlete, a da nitko ne može tvrditi da ih je doista vidio. Ta vrtložna kap u kojoj je saznao o sebi nešto posve neispričljivo, nešto važno uistinu samo za nj, jer za drugog je to moglo biti sitno, nevažno i čak komično, digla ga je odjednom na rub vrtloga, opasnih profesorskih očiju kojima se na dnu zrcalila kazna od nataloženih znanja, i on iznenada poviče: gledajte! kiši listo kao onog jutra kad je Jason Deelade, pjesnik i buntovnik s razlogom, pogledao kroz prozor i viknuo — kiši! Deelade je, Šandor nastavi, dohvatio svoj ogrtač, misleći kako se drugdje događa drugo, trigdje treće itd., a on živi samo u ovom prvom, u trenutnoj kiši koja pada. Odlučio je potražiti kontinent u kojem neće biti te jednostranosti, tog pozitivnog osjećaja bez metaforike, te duše bez aspiracija. Izašao je na mokru cestu i mahnito požurio naprijed, kao da već prolazi žarkom pustinjom pod kojom leže humusne božje misli. Hodao je satima, posve mokar i dodirljiv na svim mjestima, do krajnjih granica. U kasno popodne već bijaše naćeo auto-put i zaustavio kišu koja je polako postajala razapet sumrak. Automobil su jurili kraj njega, ne zaustavljajući se. Jason Deelade dobro je znao da sve ovo može biti zamka, vrijeme neke njegove nove knjige, nevjrtjeme koje uvijek nailazi prije nadahnuća, i zato je energično odmahivao rukom i glasno govorio ne ne ne ne! ja znam da me to hoće uvući u knjigu, u pjesme, ali ja sam jači, ja sada ne potvrđujem zemljopis, ne hodam zato da ne bih sjedio, ja sam ja! bože! ili si to ti?! Jason Deelade govorio je dobro poznate stvari, i znao je da ih govori, i bio je zbog tog radostan, raseljen po mnogim jezicima i krajolicima koje nikada neće naučiti i vidjeti.

Noć ga je zatekla pomalo umorna, ali nimalo pokolebana. Zapravo, monolit prvotna napona i izlaska iz kuće bijaše se rasporedio po Jasonu Deeladeu skoro pravilno, što će reći da je shvatio jednu dobro poznatu misao, po kojoj duša, kad zamisli svoju nemoć, onesvjesti se. Njegova nemoć bijaše svjesna i on je hrlao ne k njoj već u njoj, jer ni nemoć nije bezopasna kao što se misli.

Deelade, taj otac i majka Hughesa, Kerouaca, Ginsberga, Updikea i mnogih još više dilejdoskih, nije ni pomišljao na ključne kosti svojih mislilačkih granica, nije se on tako lako dao zavesti od raspoloženja,

od utjecaja, od sebe sama. Hodao je jer je tako moralo biti, integrirajući demonstrativnost s pomirdbom, onim već zaboravljenim uzvičnikom — kiša! koja ga je zamjenskim putevima sada dovela do prve benzinske stanice, negdje pokraj Sacramento, u dva u noći. Deelade je pošao prema parkiralištu na kojem je spavao nekoliko preookeanskih kamiona. Pokucao je na prozor jednog ljubičasto-zelenog, sličnog prevedenom dinosauru i, stresajući noć s ramena, čekao odgovor. Odmaknuo se malo od vrata kamiona da ga probuđeni bolje vidi. Probuđeni ga je doista brzo ugledao i, začudo, nije psovao. Kao da je već bio probuđen. Deelade mu dovikne može li s njim, kad se iza glave probuđenog pomoliše još dvije glave. Htjede već odustati, jer kabina je bila puna, kad mu kamiondžija dovikne da, ako hoće, može ići otraga, k teretu. K teretu, pomisli Deelade, još bolje. Polazimo skoro, dovikne opet probuđeni, krcaj se! I Jason Deelade ukrao se otraga, među teret. Bijahu to šuplji drveni sanduci, s još neutvrđenim sadržajem. Sjeo je među njih, gledajući kako se kroz okrugle rešetke kamionskih vrata ukrada zora. Nije mu se drijemalo, a i da jest, hladnoća mu ne bi dozvolila. Uvukla mu se u mokre džepove kao budilnik, nezaustavljivo zvečkeći. No, Deelade odlučio da ga za to nije brigada. Auto-put se odmotavao ispod njihovih kotača, bacajući slijeva i zdesna ist-šeste krajolike, dlanaste livade i brda na obzoru koji se presvlačio u mliječ. Deelade je sjedio prekrštenih nogu, utonuo u vlastite dlanove što su stisnuli u džepovima ogrtača držali hladne atome njegove snage. Iznenadni krek- ket rasparsa tišinu, tisućglasno i nezaustavljivo. Deelade se trgne, zasut gustim žabljim kanonom. Šuplji drveni sanduci bili su puni žaba. Kamion ih je vozio na krajnji Istok, u usta gladnih žderača žabljih bataka. Deelade se osjećao kao u strašnom močvarnom logoru. I on i žabe putuju a da ne znaju kuda. Kreketanje ga je uznemirilo. Kroz tijelo mu poteče zelena groznica. Tisuće vodozemaca tražilo je pomoć. Deelade odlučio u trenutku: digni polako kamionsku rešetku i počne otklapati sanduk za sandukom, oslobađajući gumene zelene skokove. Žabe su skakale kao meci iz kamiona, stapajući se s travom što je spasonosno ležala uz auto-put. Mimikrija potvrdi svoj zakon, a Deelade, sve mahnitiji, vikao je zajedno sa skakačima kre kre kre... Bio je pun žaba. Džepovi, rukavi i njedra tresli su mu se od žaba, ruke i lice bijahu mu ožabljeni, dah mu je bio vlažan i gust. Ni sam ne znajući koliko je sanduka otvorio, napunio je noć iznenadnom slobodom. A kamion je svejednako vozio, ne primjećujući veliko oslobađanje. Na kraju je Jason Deelade izbacio iz vlastite odjeće posljednje Mohikance i razblažen sjeo u ljepljivu tišinu. Odmarao se nekoliko minuta, a zatim i sam iskočio u dobro jutro.

Šandor je stao, pogledao lica nasuprot i kratko dodao, mislim da je Jason Deelade jedan od najvećih američkih pjesnika. Proforski kvartet gledao ga je u nedoumici.

— No, dobro, krenuli smo od kraja, dometne profesor teatrologije, a jedan od prekopaca po papirima zapita koje je sve knjige napisao Jason Deelade. Šandor je dugu sekundu udisao zrak, a onda nabrojio: »Srce u sjeni«, »Cirkus iz Sohoa«, »Probušeni san«...

— Čini mi se da je ova posljednja knjiga indikativna za Deeladea, dometne ponovo prekopac. Recite po čemu.

Šandoru se prsti lako zaprepaste i on odlučio pasti u vrtlog. Pogledao je asistenta koji je ukočeno pratio njegov salto-mortale.

— No? uznastojao je prekopac po papirima.

Šandor se protegne, znajući da je više nego dužan Jasonu Deeladeu. — Jason Deelade ne postoji, reče. Ja sam ga sada izmislio. Pogleda kroz prozor. Vani je svejednako kišilo.

